

6. Неперервне навчання. – Режим доступу : [http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/Неперервне навчання](http://wiki.fizmat.tnpu.edu.ua/index.php/Неперервне_навчання).
7. Ничкало Н. Г. Неперервна професійна освіта як світова тенденція / Н. Г. Ничкало // Професійна освіта в зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. – Черкаси : ВИБІР, 2000. – 322 с.
8. Советский энциклопедический словарь / [гл. ред. А. М. Прохоров]. – 3-е изд. – М. : Сов. энцикл., 1985. – 1600 с.
9. Ушаков Е. В. Введение в философию и методологию науки [Электронный ресурс] // Е. В. Ушаков. – М. : Экзамен, 2005. – 528 с. // Режим доступу : <http://yourlib.net/content/view/5190/63/>.
10. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. – 4-е междунар изд. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.

РЕЗЮМЕ

Е. В. Маруфенко. Вокальная подготовка учителя музыки в системе непрерывного образования.

В статье проанализирована проблема вокальной подготовки учителя музыки в системе непрерывного образования. Рассмотрены понятия «образование», «непрерывное образование», освещены стадии его становления и развития. Актуализированы социоцентрический и антропоцентрический аспекты модели непрерывного образования, освещены процессуальные, институциональные и результативные составляющие вокальной подготовки в системе непрерывного образования, определена цель непрерывного вокально-педагогического образования.

Ключевые слова: вокальная подготовка, система непрерывного образования, социоцентрический аспект, антропоцентрический аспект, гомоцентрический аспект.

SUMMARY

H. Marufenko. Vocal music teacher training in lifelong education.

The article analyzes the problem of vocal music teacher training in lifelong education. The concepts of «education», «lifelong education», are considered the stages of its formation and development are highlighted. The sociocentric and anthropocentric updated aspects of the model of lifelong education are actualized, the procedural elements of institutional and effective vocal training in continuing education are highlighted the purpose of continuous vocal-teacher education is determined.

Key words: vocal training, lifelong education, sociocentric aspect, anthropocentric aspect, homocentric aspect.

УДК 378.371

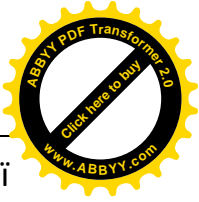
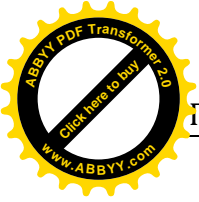
І. І. Полубоярина

кандидат педагогічних наук, доцент
(Харківська гуманітарно-педагогічна академія)

МУЗИЧНА ТВОРЧІСТЬ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ТА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ АСПЕКТАХ

У статті визначено сутність поняття «творчість», «музична творчість» у філософському та психолого-педагогічному аспектах; розглянуто музичну творчість як соціокультурне та особистісне явище, яке має характерні риси, особливості й закономірності; проаналізовано виконавську творчість як один із видів музичної творчості.

Ключові слова: творчість, музична творчість, художня творчість, музична діяльність.

Постановка проблеми. Сьогодні питання виховання творчої особистості музично обдарованих студентів, самостійності їх мислення набувають особливої актуальності. Погляд на музично обдарованого студента як на неповторну особистість дозволяє зрозуміти схильності його до певного виду діяльності, допомагає виховувати його як унікальну особистість.

Природа музичної творчості відображена у філософії, психології, педагогіці та мистецтвознавстві, але ці погляди недостатньо пов'язані між собою.

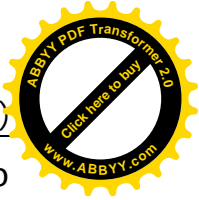
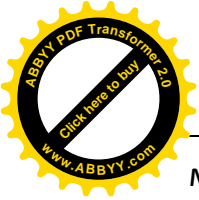
У філософсько-естетичній літературі питання музичної творчості розглядається з відривом від конкретного аналізу процесу професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей. Ця проблема може бути розв'язана за допомогою комплексного (філософського, психоло-педагогічного, мистецтвознавчого) аналізу.

Готовність до творчої музичної діяльності обдарованого студента будується на єдності загального, особливого та індивідуального. Загальним є процес професійної підготовки обдарованих студентів музичних спеціальностей, особливим – специфіка музично-виконавської та музично-педагогічної діяльності, індивідуальне відображає залежність професійної підготовки від психічних властивостей студента. У контексті дослідження **актуально** визначити сутність поняття музична творчість, складовими якої є виконавська та педагогічна діяльність музично обдарованих студентів.

Мета статті – світоглядний та психолого-педагогічний аспект аналізу художньої та музичної творчості.

Виклад основного матеріалу. Спочатку треба розглянути філософську концепцію творчості. Проблема творчості є предметом уваги фахівців у галузі філософії, педагогіки, психології, культури, історії тощо. Творчість самою своєю сутністю, внутрішньою логікою переплітається з проблемами свідомості, мислення, пізнання, практикою, передбаченням. Гострою є проблема щодо створення умов у вищих навчальних закладах для формування творчих особистостей, цілеспрямованої роботи з розвитку природних задатків.

Перші підходи до проблеми творчості знаходимо у філософії Стародавньої Греції. Платон уважав, що в основі творчості є світова Душа. Він зазначав, що творчість – поняття широкое. Усе, що викликає перехід від небуття в буття, – творчість, і, таким чином, створення будь-яких творів

мистецтва можна назвати творчістю, а всіх створювачів – творцями. Згідно з Платоном, є два «роди» творчості: людська і божа. Божа творчість створює вічні цінності. Творчість людини залежить від божої іскри, нею визначається й обмежується відповідно часовими рамками, проявляється у творчих справах філософа, лікаря, пророка, поета та ін. [5].

У середньовічній філософії творчість – це прерогатива Бога, який творить світ із небуття. Августин так тлумачив боже творіння: «Воля бога, властива богу, випереджає будь-яке творення. Жодного творення не могло б бути, якби йому не передувала вічна воля творця». Завдяки божому сьайву здійснюється пізнання світу. У розв'язанні проблеми творчості в епоху Відродження оригінальні ідеї внесли Леонардо да Вінчі, Галілео Галілей, Джордано Бруно, Френсіс Бекон. Вони дали потомкам справжні зразки творчого осягнення світу [8, 334].

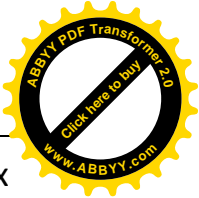
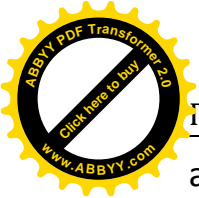
Свій внесок у розв'язання проблеми творчості зробив Г. Гегель, який наділив Абсолютну ідею творчою енергією. Лише Абсолютна ідея «є вічна творчість, вічна життєвість». Абсолютна ідея – це «творче начало природи і людини», і як така, вона є суб'єктом творчості. За Г. Гегель творення – це і є діяльність Абсолютної ідеї. Уся творчість людини спрямовується Абсолютною ідеєю і залежить від неї.

Г. Гегель ототожнював поняття розвиток і творчість, розглядав творчість як діяльність, що народжує світ. Діяльність проявляється як самодіяльність, тобто як діяльність, що виникла на ґрунті взаємодії внутрішніх протилежностей.

Цікаві ідеї в історії теоретичної думки, яка охоплює дослідження питань творчості, залишили українські філософи. Треба звернутися до спадщини Г. С. Сковороди та І. Я. Франка.

Г. С. Сковорода наголошував на тому, що від природи у людині закладені великі творчі можливості. Потрібно створити умови для їх розквіту. Наука повинна бути доступною для всіх. В основі концепції виховання Г. С. Сковороди лежить принцип «спорідненості». Завдання полягає в тому, щоб виявити «спорідненість», забезпечити умови для розвитку внутрішніх здібностей людини, творчої самореалізації її в будь-якій праці. Праця є головним чинником розвитку розуму.

І. Я. Франко зосереджує свої дослідження на питаннях психології відкриття, ролі свідомого і неусвідомленого у творчому процесі,

асоціативної діяльності як творчості, місця наукової критики в мистецьких процесах. Оригінально вирішується концепція творчості у трактаті «Із секретів поетичної творчості» [9].

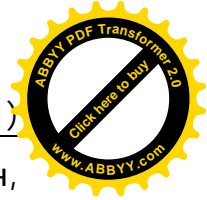
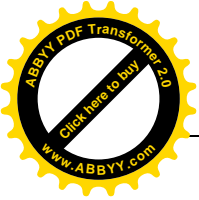
Письменник привертав увагу до ролі суб'єктивного фактора у становленні творчого таланту. Щира, доброзичлива підтримка, професійна настанова, запалення факела творчої наснаги в душі і серці початківців є тими чинниками, які скорочують час становлення творчих індивідуальностей.

Проаналізувавши суть критики, І. Я. Франко наголошував на значенні навіювання у творчості. Творча особистість через наукові аргументи, поетичні форми сугестує іншим певні думки, почуття, зображення. Письменник у своєму творі має піднятися до глибокого узагальнення, синтезу в найвищому розумінні цього слова. «Письменники зовсім не втаємничують нас у свій творчий процес, виводять свої постаті перед наші очі вже готові... сугестують нашій душі відразу... такі думки, чуття та настрої, яких їм хочеться, і держать нас у тім гіпнотичнім стані, докі хочуть». Філософ-мислитель заперечував обов'язковість правил творчості, які приписувалися художникам, оскільки вони «були і будуть мертвою схоластикою і перешкодою для розквіту творчості» [9].

Значну увагу проблемі творчості приділяли представники релігійної філософської думки Росії В. С. Соловйов, М. О. Бердяєв. Як стверджували вчені, сутність людини проявляється лише в творчості, реалізувати себе людина може через творчість. «Філософ – вільний, не залежний від «світу». Це людина, яка ні до чого не пристосовується... Говорю про філософію як творчий акт, а не про філософію, як систему пристосувань» [1, 291].

Природничо-науковий аспект вивчення творчої діяльності одним із перших намітив В. М. Бехтерев. В основу його об'єктивної психології, яку пізніше було названо «рефлексологією», було покладено ідеї І. М. Сеченова щодо рефлекторної природи психіки людини.

Ставлення до проблеми творчості в різні часи мало неоднозначний характер. Уже на початку ХХ століття була зроблена спроба створити окрему науку про творчі процеси мислення – евридлгію. Значний внесок у її розвиток зробили М. О. Бердяєв, Т. С. Райнов, Л. І. Ферсман та ін. Але Інститут еврилогії у тридцяті роки ліквідували. Зараз у суспільстві відбуваються зміни у ставленні до проблеми творчості. Це відображено в переорієнтації досліджень на особистісний розвиток, духовні процеси [7, 483].

Механізми творчості розглядали у своїх працях О. О. Анохін, А. Н. Леонт'єв, І. П. Павлов, С. Л. Рубінштейн, Б. М. Теплов та ін.

В українській філософсько-психологічній літературі різні аспекти проблеми творчої діяльності проаналізовано у працях О. Є. Антонової, В. А. Романець, С. О. Сисоєвої, Ю. Л. Трофімова, В. І. Шинкарука та ін.

Сутність, природа творчості в теоретичній літературі тлумачиться неоднозначно. Так, словник В. Даля визначає поняття «творити» як «давати буття, створювати, виробляти, породжувати. Творити розумом, створювати науково та художньо». Творчість – діяльність, яка породжує щось нове, якого раніше ніколи не було.

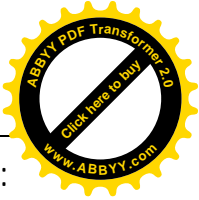
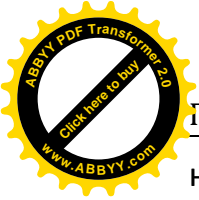
Творчість як розвиток виявляється лише через різні форми людської діяльності.

За об'єктом визначилися такі форми творчості: предметно-практична, наукова, технічна, художня, соціальна, релігійна та ін. Духовно-практичне освоєння світу органічно включає художню творчість, тобто художнє освоєння людини, суспільства, природи. Воно реалізується через такі види творчості, як мистецтво, література [7, 490]. Художня творчість – це творення за допомогою синтетичних художніх образів, символів, в яких з особливою глибиною втілюються людські ідеали, культурні цінності, моральні норми. Художня творчість – це створення естетичних цінностей, уміння доторкнутися до таких струн дійсності, звуки яких здатні примусити битися у прискореному ритмі. Мета мистецтва є ідеал, а не повчання, як відзначав О.С. Пушкін.

У художній творчості велика роль уяви і в цілому емоційно-образної сфери, на відміну від наукової і технічної. Мистецтву властива індивідуальна нота, вона відкриває шляхи до спілкування з людською душею. Творчість виступає як особливий вид діяльності, що розширює межі людського світу та слугує засобом його творчого розвитку [7, 492].

У «Філософському словнику» творчість визначається як «продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріали і духовні цінності суспільного значення».

З цього переліку визначень творчості окреслюються два підходи до проблеми. В основу першого підходу покладено діяльність, яка спрямована на створення матеріальних і духовних цінностей. Щодо другого підходу, то тут творчість тлумачиться розширено, природа

наділяється творчими потенціями. Індикаторами творчості є такі ознаки: свідоме цілепокладання; створення принципово нового продукту; орієнтація на досягнення соціально вагомих результатів.

Отже, творчість – це цілеспрямована діяльність, яка створює в контексті певної культури принципово нові і соціально значущі матеріальні та духовно-моральні цінності [8, 339].

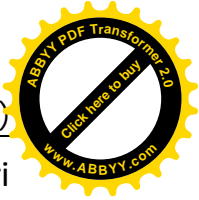
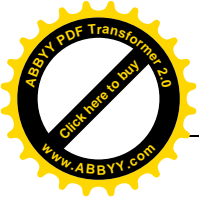
В основу класифікації видів творчості покладено характер практичної діяльності людини [8, 344]. У контексті дослідження доречним буде зупинитися на художній творчості, однак спочатку варто розглянути категорію «художнє» [3, 6].

Поняття «художнє» стосується мистецтва: діяльності художника, сприйняття мистецтва, оцінки творів мистецтва та ін. «Художнє» треба розглядати як «прикметник від іменника» мистецтво. Художня творчість – це створення мистецтва, художнє сприймання – це сприйняття мистецтва [3, 6].

Художня творчість – це творення естетичних цінностей. А. П. Чехов зазначав, що художнім можна вважати твір, у якому будуть дотримані такі умови: відсутність довгих слововикидів політико-соціально-економічного змісту; повна об'єктивність; правдивість опису осіб і предметів; надзвичайна стислість; сміливість й оригінальність; відсутність шаблону та щирість.

У мистецтві значне місце посідає *уява й емоційно-образна сфера*, йому властива індивідуальна нота, воно пронизане суб'єктивністю, відкриває шляхи до спілкування з людською душею. Виховання людини засобами мистецтва здійснюється за законами прекрасного. У мистецтві зазначені особливості домінують.

Художня творчість не виключає і пізнавальну пристрасть. Греки вважали «Ілліаду» невичерпним джерелом відомостей про життя. Про Стародавній Єгипет найкраще свідчать статуетки, про Елладу – Пантеон і трагедії Есхіла, про Середньовіччя – романи і готичні собори. Ортега-і-Гассет відзначав, що мистецтво Леонардо да Вінчі створює справжнє уявлення про епоху ренесансного універсалізму [8, 344]. Зміст «Троїци» А. Рубльова не можна зрозуміти без Куликовської битви. «Мистецтво, – зауважує А.Н. Уайтхед, – виконує в людському досвіді цілющу функцію, коли раптово відкриває нам потаємну абсолютну істину про природу речей... Наука і мистецтво уособлюють свідоме прагнення до істини і прекрасного» [8, 677].

Розглядаючи *музичну творчість*, треба визначити особливості творчості композитора та виконавця.

Основним завданням композитора є переклад думок та почуттів у знакову форму, тобто у нотні знаки, в яких закріплюються його переживання. Талант композитора полягає у вмінні композитора знайти художньо цінний зміст образу, здатність утілити цей зміст в адекватній формі, яка буде розшифровуватися спочатку виконавцем, а потім слухачем музичного твору. Композитору потрібно увійти в життя своїх героїв, дивитися на світ їх очима. П. І. Чайковський у листі брату Модесту писав: «Коли я дійшов до сцени смерті Германа та останнього хору опери, то став жаліти Германа, я став дуже сильно плакати».

Р. Вагнер відзначав, що композитор може досягти правдивості у зображенні тоді, якщо він сам може з повним співчуттям перевтілитися в зображуваних ним людей.

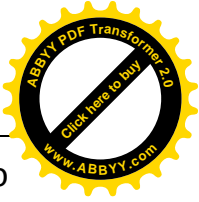
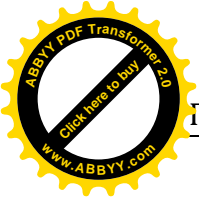
Композитору потрібно ще вміння відокремитися від свого героя та подивитися на нього збоку. Народження дитини закінчується відрізанням пуповини. З цього моменту дитина починає самостійно жити. Те саме відбувається і в музичній творчості. У цьому і полягає суть творчого акту [4, 94].

Сучасники С. В. Рахманинова згадували, що коли він грав партитуру свого твору «Всенощная», він втратив почуття свого «Я», говорячи про себе: «Глядіть, що він тут робе! Слухайте – він уводить голоси хлопців» [4, 95].

Г. М. Ципін у праці «Музикант та його робота» зауважував, що відомий піаніст ХХ століття В. Пахман, виступаючи на концертах, іноді припиняв свій виступ і звертався до слухачів зі словами: «Ви почули, як у В. Пахмана виразно прозвучала ця фраза?». Після звернення ця фраза виконувалася ще раз, щоб її оцінили слухачі, які могли не почути її з першого разу. Як свідчать сучасники, В. Пахман робив це дуже виразно.

Усім відомий факт про те, що О. С. Пушкін, закінчивши «Бориса Годунова», писав П. А. Вяземському: «Трагедія закінчена, я її прочитав ще раз, бив у долоні та гукав: «Ай да Пушкін, ай да сукін син!».

Для творчого процесу композитору необхідно мати внутрішній спокій та рівновагу. Музичний твір створюється композитором не тоді, коли він переживає великі та глибокі почуття, а тоді, коли творець дивиться на почуття збоку, спокійним взором. П. І. Чайковський писав, що для артиста є необхідним повний спокій, сум і радість, які виражаються ретроспективно.

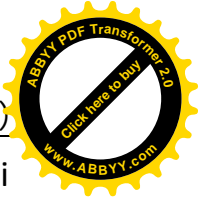
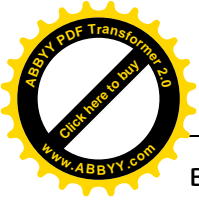
Реалізація художнього задуму композитора є прерогативою виконавця, який виступає як творець справжнього буття музики. Останнім часом суттєво активізувався процес дослідження виконавських проблем. У більшості наукових робіт виконавське мистецтво постає як сфера «вторинної, відносно самостійної творчості» і розглядається в аспекті інтерпретації композиторського тексту. Разом із тим діяльність музиканта-виконавця завжди зорієнтована на спілкування зі слухачем. Відтворення задуму композитора в його реальному звучанні, пошуки відповідності між реальним та віртуальним (нотний текст) стають шляхом до виявлення у художній творчій практиці своїх настроїв, власних інтенцій. Це надає композиторському продукту суспільного визнання, дає йому життя. На цьому етапі функціонування музичного твору у художній культурі головна роль належить виконавцю. Однак творчий аспект виконавської діяльності донині залишається недостатньо дослідженим [2, 1].

Виконавська діяльність є способом закріплення, відтворення та розвитку людського музичного досвіду. Ця діяльність розглядається як процес реалізації накопиченого у письмових носіях композиторського досвіду. У музично-виконавській діяльності постійно відбувається пошук втраченого нотним текстом актуального змісту, який ніби відтворюється заново.

Актуалізація нотного тексту у виконавській діяльності не є суто технічною проблемою. Грамотне, навіть виразне і художнє прочитання нотного тексту без урахування специфіки його сприйняття, без звернення до слухачів із залученням наявного суспільного досвіду залишить публіку байдужою. Адже не перетворившись на своєрідного співрозмовника виконавця, слухач не стане учасником діалогічного спілкування [2, 1].

Італійській піаніст Ф. Бузоні писав про специфіку виконавської діяльності: «Це конче складне завдання – відкинути власні почуття для того, щоб перетворитися у почуття різних індивідуальностей та вивчати їх твір». Французький піаніст А. Корто порівнював роботу виконавця з роботою Пігмаліона, який створює свою Галатею з нотного запису музичного твору, виконавцю потрібно дуже любити цей твір, щоб наповнити його почуттями.

Процес виконання може мати дві стратегії: 1) виконавський задум веде за собою виконання; 2) руки, пальці ведуть за собою виконавця, іншими словами, технічна сторона виконання перебільшує образне

виконання. Технічний апарат визначає художній образ твору. Такі виконавці не володіють *умінням чути музику у розумі*, працювати без музичного інструменту. Стратегічний план виконання музичного твору повинен бути готовий до того, як виконавець починає грати та вивчати твір.

У процесі вивчення музичного твору існує три підходи. *Перший* можна назвати суб'єктивним підходом, який пов'язаний з особистістю виконавця, яка буде на першому плані у трактуванні музичного твору; виконавець виражає власні роздуми та почуття. *Другий* – об'єктивний, у якому акцентується зміст музики; Г. Г. Нейгауз відзначав про такий підхід, що у виконанні треба підкреслити автора: «Я граю *Шопена*», а не «*Я граю Шопена*». *Третій* підхід полягає у єдності – об'єктивного та суб'єктивного підходів.

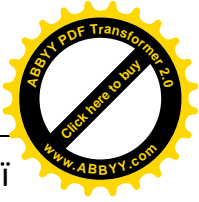
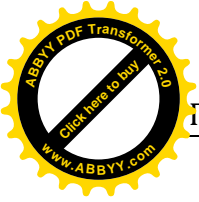
На творчість великий вплив справляє яскрава фантазія, підхід до проблем з різних точок зору. Риси творчої особистості роблять її одіозною фігурою. Дуже часто творча людина може залишитися в ізоляції від наукового та художнього середовищ, вона повинна обстоювати свою новаторську позицію. Незалежність, самостійність, оригінальність – це показники творчої особистості. Оцінки, досягнення у навчанні – це неточний показник проявів творчості людини.

Допомагає творчості глибоке емоційне позитивне та негативне переживання. Творчу людину відрізняють: широта інтересів, емоційність, бажання йти своїм шляхом, не порушуючи при цьому норм етики.

Висновки. Творчість – це цілеспрямована діяльність, яка створює в контексті певної культури принципово нові і соціально значущі матеріальні та духовно-моральні цінності [8, 339]. Художня творчість – це створення мистецтва, художнє сприймання – це сприйняття мистецтва [3, 6].

Щоб виховати справжнього музиканта, потрібно виховати Людину, яка буде носієм досягнень усієї світової та музичної культури. Виконавець завдяки своїм знанням, умінням, навичкам повинен із нотних символів створити живе мистецтво, сповнене почуттів.

Творчому акту передують накопичення відповідного досвіду, знань, навичок. Накопичення знань та досвіду характеризується як кількісний підхід до проблеми. Творчий акт характеризується переходом кількості ідей та підходів у якісно нове, яке є розв'язанням проблеми. Відкриття – це якісний стрибок у мисленні. У музиці – це створення яскравих образів, які вражають слухача глибиною узагальнень та збагненням їх змісту.

Суттю творчості є не тільки накопичення знань та професійної майстерності, а вміння особистості відкривати нові ідеї, нові шляхи розвитку думки, робити оригінальні висновки.

Художня і музична творчість є необхідним аспектом життя суспільства та необхідною умовою життя всякого справжнього музиканта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бердяев Н. А. Философия свободы: Смысл творчества / Н. А. Бердяев. – М., 1989. – С. 291.
2. Веркіна Т. Б. Актуальне інтонування як виконавська проблема / Т.Б. Веркіна. автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистец. наук. : спец. 17.00.03. – К. : 2008. – 28 с.
3. Эстетика : навч. посіб. / [М. П. Колесніков, О. В. Колеснікова, В. О. Лозовой та ін.]; за ред. В.О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 208 с.
4. Петрушин В. И. Музыкальная психология : учеб. пособ. для вузов / В. И. Петрушин. – 3-е изд. – М. : Академ. проект ; Гаудеамус, 2009. – 400 с.
5. Платон. Пир // Сочинения : в 3 т. / Платон. – М., 1970. – Т. 2. – С. 135.
6. Уайтхед А. Н. Избранные работы по философии / А. Н. Уайтхед. – М., 1990. – С. 677.
7. Філософія : навч. посіб. / [Л. В. Губерський, І. Ф. Надольний, В. П. Андрущенко та ін.]; за заг. ред. І. Ф. Надольного. – 7-ме вид., стер. – К.: Вікар, 2008. – 534 с.
8. Філософія : підруч. / [Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін.]; за ред. Г. А. Заїченко. – К. : Вища шк., 1995. – 455 с.
9. Франко І. Я. Старе й нове в сучасній українській літературі // Зібрання творів : в 50 т. / І. Я. Франко. – К., 1982. – Т. 35. – С. 110.

РЕЗЮМЕ

И. И. Полубоярина. Музыкальное творчество в философском и психолого-педагогическом аспектах.

В статье определены понятия «творчество», «музыкальное творчество» в философском и психолого-педагогическом аспектах; раскрыто музыкальное творчество как социокультурное и личностное явление, которое имеет характерные черты, особенности и закономерности; проанализировано исполнительское творчество как один из видов музыкального творчества.

Ключевые слова: творчество, музыкальное творчество, художественное творчество, музыкальная деятельность.

SUMMARY

I. Poluboyarina The music creative activity in philosophical and psychology-pedagogical aspect.

In the article is given determination of the notion «creative activity», «music creative activity» in philosophical and psychology-pedagogical aspect; the music creative activity opens as social and personal phenomenon, which has features, particularities and regularities; performance creativity is analysed as one of the types of music creative activity.

Key words: creative activity, music creative activity, artistic creative activity, music activity.